

ANDRATX A LES GUIES
DE VIATGE MALLORQUINES

VICENÇ AMENGUAL I SALAS

SUMARI

Introducció, *11*

Les guies de viatge, *15*

Dels guies personals a la necessitat de les guies, *17*

L'inici de les guies de viatge, *19*

Les guies de viatge mallorquines, *23*

El municipi d'Andratx a les guies turístiques, *37*

Propostes didàctiques, *75*

Conclusions, *81*

Bibliografia, *83*

INTRODUCCIÓ

Quan l'any 1835 l'alemany Karl Baedeker va fer la primera guia de viatges probablement poc s'esperava que tingués la repercussió que, amb el temps, va aconseguir aquesta i les que havien de venir. Des del moment que aquells antics i rics viatgers que es podien permetre tenir guies locals al seu servei deixaren pas a qui no tenia un poder adquisitiu tan gran, es va produir un canvi en la forma de visitar els llocs. Aquests nous visitants no es podien permetre de cap manera llogar persones que els fessin el guiatge a les visites turístiques i havien de substituir amb publicacions amb les quals poder programar i organitzar les diverses excursions als llocs que volien visitar.

Des del primer moment el municipi d'Andratx va ser força maltractat per la majoria de guies de viatge que s'editaren. La informació que hi figurava ja sigui dels elements patrimonials com dels naturals era molt reduïda i, fins i tot, en moltes ocasions insignificant. Això no vol dir que no trobem guies que parlin amb una certa extensió d'Andratx i que ajuden a configurar la imatge turística tant del municipi com de Mallorca i, per extensió, de les illes Balears. El que s'evidencia és que el municipi andritxol no va tenir el protagonisme que tingueren altres indrets de l'illa.

Totes aquestes guies ens serveixen per observar l'evolució turística de Mallorca. No descobrim la mateixa informació en les guies de final del segle XIX que en aquelles publicades als anys seixanta del segle XX. Els llocs i els paratges per visitar no canvien gaire, però el que sí pateix moltes variacions és la visió que se'ns vol transmetre i la forma de donar-la a conèixer.

De la mateixa manera, que s'editaren guies, també s'edità una gran quantitat de fulletons. En aquests casos es tractava de publicacions amb una informació més restringida. La intenció d'aquestes publicacions era centrar-se en aspectes que figuraven a les guies i d'aquesta manera poder arribar més fàcilment als turistes. Aquests aspectes podien ser excursions, hotels, platges, elements patrimonials o qualsevol altre referent turístic.

En aquesta investigació també s'han inclòs alguns d'aquests petits guies-fulletons que varen ser significatius, importants i necessaris per als turistes que visitaren Andratx.

L'objecte d'estudi del present treball són les visions del municipi d'Andratx que es troben presents en les diferents guies de l'etapa tant preturística com de la plenament turística. També analitzarem les imatges que les il·lustren i, per descomptat, estudiarem, a través de les guies, l'evolució turística en un període de vuitanta anys i els canvis que es produeixen en els gustos dels visitants.

S'han consultat totes les publicacions que hem localitzat dedicades a Andratx. Aquesta recerca s'ha estès a un període de vuitanta anys, des de 1891 fins a 1970, any en què el boom turístic és un fet i que, en matèria turística, ocorren canvis molt profunds fins al punt que la majoria de guies canvien la seva orientació. Un cop localitzades totes les guies dedicades a Mallorca, s'ha realitzat la selecció d'aquelles que fan referència a Andratx. És possible que en aquest procés ens n'hàgim descuidat alguna que parli d'Andratx, tot i que hem intentat que la nostra tasca fos acurada. Així, la nostra recerca s'ha estès per tot el fons bibliogràfic de què consta al Departament d'Art de la UIB, de la biblioteca Lluís Alemany, de la biblioteca de Cultura Artesana i de la biblioteca de Can Sales, a més de les obres d'una important col·lecció privada¹ de guies i llibres de viatges de les illes Balears. De tota manera, si una obra no aporta res de nou a la visió d'Andratx, hem decidit no reproduir-la en aquest treball.

S'ha fet una feina prèvia amb totes les guies de viatge consultades i per això s'ha elaborat una llista cronològica de totes les obres. Aquesta llista inclou tant les guies que contenen informació d'Andratx com les que no hi fan referència, perquè així ens ha servit per situar el tema i, per altra banda, serà un punt de partida per a futurs estudis.

Pel que fa a les guies seleccionades, és rellevant esmentar que hem establert un criteri previ respecte a la seva selecció. Hem estudiat aquelles que varen ser editades per editorials de Mallorca o bé aquelles l'autor de les quals fos mallorquí. Han estat excloses totes aquelles de les quals ni el lloc d'edició ni l'autor fossin de l'illa. Hem de tenir present que en un període relativament llarg que va des dels inicis de les guies turístiques fins al 1970, existeixen poques guies que no compleixin aquests dos requisits. Certament, de les descartades, en podem comptar de destacades, com *Guía de Mallorca, Menorca e Ibiza* de Josep Pla² o algunes destinades als mercats internacionals, com *Les Baléares* de Claude Dervenn,³ les quals tingueren força ressò, però cap aporta res nou a la visió d'aquelles que finalment hem seleccionat.

¹ Mantenim l'anonimat per voluntat del col·leccionista.

² PLA, Josep. 1950. *Mallorca, Menorca e Ibiza*. Ediciones Destino. Barcelona.

³ DERVENN, Claude. 1952. *Les Baléares*. Horizons de France. París.

També hem establert una limitació cronològica. Hem iniciat el nostre recorregut amb la guia de 1891 de Pere d'Alcàntara Penya, que va ser la primera editada a Mallorca i la primera que es pot considerar una guia com a tal. N'hem deixat fora algunes publicacions com la *Guia de forasteros en las Islas Baleares*⁴ o la *Guia de Palma y d'alguns pobles de Mallorca*,⁵ perquè no coincideix exactament amb el que actualment considerem guia. Hem finalitzat el 1970 perquè, després d'aquest any, és força difícil trobar guies que mantinguin alguns dels dos requisits d'autoria i d'edició. En aquest cas han quedat fora algunes publicacions com *Mallorca, Menorca, guía de información turística de las Baleares*.⁶

Hem optat per fer un recorregut cronològic per les diferents publicacions, fet que ens possibilita una visió àmplia en el temps i una visió seqüenciada de les descripcions.

⁴ ANÒNIM. 1851. *Guía de forasteros en las Islas Baleares*. Imprenta Balear. Palma.

⁵ ANÒNIM. 1872. *Guia de Palma y d'alguns pobles de Mallorca*. Revista L'Ignorància. Palma.

⁶ SABATER, Gaspar 1971. *Mallorca, Menorca, guía de información turística de las Baleares*. Palma